

Sundbyberg 17 juni 2016

Dnr.nr: S2016/02084/SF

Vår referens: Mikael Klein

Till Socialdepartementet

Remissvar: Mer tydlighet och aktivitet i sjuk- och aktivitetsersättningen (Ds 2016:5)

Handikappförbunden

Handikappförbunden är en samarbetsorganisation för 39 funktionshinderförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 människor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Vårt intressepolitiska arbete grundar sig på mänskliga rättigheter.

Promemorian har utarbetats av en grupp tjänstemän inom Socialdepartementet inom ramen för regeringens åtgärdsprogram för ökad hälsa och minskad sjukfrånvaro. Ett område gäller bättre möjligheter för unga med funktionsnedsättning eller sjukdom att komma i arbete. Promemorians huvudsakliga förslag är att införa hel sjukersättning från 19 års ålder för de unga som sannolikt aldrig kommer kunna arbeta. Vidare föreslås vissa regelförändringar som syftar till att underlätta för personer med aktivitetsersättning att studera och för personer med sjukersättning att kunna arbeta.

Sammanfattande synpunkter

Handikappförbunden ser positivt på promemorians förslag om att införa hel sjukersättning från 19 års ålder. Även övriga förslag i promemorian är positiva steg i rätt riktning. Vår samlade bedömning är ändå att det behöver vidtas betydligt mer långtgående förändringar för att uppnå en fungerande aktivitetsersättning. Riksrevisionen lämnade 2015 en rad rekommendationer till regeringen som vi emotser ytterligare regeringsinitiativ kring.

Reformbehovet för en fungerande aktivitetsersättning är stort

Handikappförbunden välkomnar regeringens initiativ att se över aktivitetsersättningen som ett led för att skapa bättre möjligheter för unga med funktionsnedsättning att komma i arbete.

Vår bedömning är att den tänkta reform som genomfördes 2003 då förtidspensionen avskaffades, att ge unga med funktionsnedsättning aktiva och aktiverande insatser istället för passiva och passiviserande insatser, inte alls har nått sitt syfte. Tillämpningen av aktivitetsersättningen har till stora delar upprätthållit den tidigare förtidspensionens utfall av passiva och passiviserande insatser.

Unga vuxna med funktionsnedsättning måste få ett betydligt starkare stöd för att kunna studera eller prova att jobba utifrån sina egna förutsättningar. Syftet med aktivitetsersättningen måste vara att varje individ ska kunna nå sin fulla potential. Alla kommer sannolikt inte kunna arbeta i ett vanligt lönearbete, men betydligt fler än idag borde kunna nå ett arbete med någon form av stöd. Framförallt måste alla unga ges en rimlig chans att kunna studera, oavsett om det handlar om högre studier, studier på folkhögskola eller annan vuxenutbildning. Ingen ung människa med funktionsnedsättning ska lämnas i sticket. Samhällsförlusterna blir därav alltför stora.

Riksrevisionen förordar mer långtgående förändringar

Handikappförbunden delar Riksrevisionens slutsatser i granskningen av aktivitetsersättningen som gjordes 2015, "Aktivitetsersättning, en ersättning utan aktivitet?" 2015:7.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att syftet med aktivitetsersättningen inte uppnås och att ersättningen inte lever upp till riksdagens och regeringens mål om ett aktivt förhållningssätt för unga med nedsatt arbetsförmåga. Riksrevisionen bedömer att regeringen varit alltför passiv i sin styrning, trots uppenbara och sedan länge påtalade problem i nuvarande system med aktivitetsersättningen. Riksrevisionen drar en rad allvarliga slutsatser: Att utbudet av insatser inte motsvaras av behovet, att Försäkringskassan inte fullgjort sitt samordningsuppdrag, att det är problem med samordning mellan aktörerna, att det finns behov av ekonomiska drivkrafter i systemet med aktivitetsersättning, samt att

tidsbegränsad ersättning skapar onödig oro för personer med permanent nedsatt arbetsförmåga.

Riksrevisionen lämnade också i sin rapport ett antal rekommendationer till såväl regeringen som till Försäkringskassan.

Handikappförbundens bedömning är att föreliggande promemoria bara fångat upp en begränsad del av Riksrevisionens rekommendationer, mest betydande i promemorian är förslaget om att införa hel sjukersättning från 19 år. Övriga förslag i promemorian är visserligen steg i rätt riktning för att skapa incitament till studier och arbete, men de är långt ifrån tillräckliga.

Handikappförbunden emotser ytterligare regeringsinitiativ för att uppfylla Riksrevisionens rekommendationer, däribland behovet av ett starkare ekonomiskt skydd för de som har en livslång försörjning på den så kallade garantinivån. Men också rekommendationerna om att stärka Försäkringskassans samordningsroll, att utveckla kvaliteten i de aktiviteter som erbjuds, att ge Arbetsförmedlingen en aktivare roll tidigt i processen, att förbättra statistiken för att möjliggöra uppföljning men också att ytterligare se över de ekonomiska incitamenten för den enskilde.

Handikappförbunden förordar därutöver en vidare genomlysning av hur den enskildes egen initiativförmåga kan tas tillvara bättre, inte minst att kunna agera när insatser uteblir eller är undermåliga. I alltför stor utsträckning är den enskilde utlämnad till initiativ från olika myndigheter vars samordning brister, utan tillräckliga möjligheter att själv kunna göra något åt detta idag. Det finns också ett kvarvarande problem för många av våra förbunds medlemmar att aktivera sig genom exempelvis förtroendeuppdrag hos våra förbund. Möjligheten till ideellt engagemang kan ofta vara vägen till aktivering och rehabilitering för den enskilde, men begränsas idag av oron för att mista sjuk- eller aktivitetsersättningen.

Promemorians förslag:

4. Förslag om hel sjukersättning från 19 års ålder

Handikappförbunden är positiva till förslaget att hel sjukersättning ska få lämnas från det år då den försäkrade fyller 19 år. Flera av våra medlemsförbund har ställt sig positiva till liknande förslag som presenterades i betänkandet Brist på brådska, SOU 2008:102.

Bland förbundens medlemmar finns vissa som har så stora nedsättningar att det aldrig kommer att uppstå någon arbetsförmåga. För dessa är det andra insatser som syftar till en meningsfull vardag och en god livskvalitet som är det centrala. Aktiviteter inom ramen för aktivitetsersättning är mindre lämpliga. Den återkommande omprövningen av aktivitetsersättningen skapar också en onödig stress för den enskilde och dennes närstående. Genom införande av hel sjukersättning från 19 års ålder, torde det skapas ett större utrymme för ansvariga myndigheter att fokusera på kvalitativa aktiviteter för de som kvarstår inom aktivitetsersättningen.

5. Förslag om prøvotid för studier med bibehållen aktivitetsersättning

Handikappförbunden är positiva till förslaget att unga med aktivitetsersättning ska ges möjlighet att pröva studier med bibehållen aktivitetsersättning under sex månader.

Promemorian konstaterar att endast 140 personer av de drygt 31 000 som under hösten 2015 uppbar aktivitetsersättning, hade sin ersättning vilande för att pröva att studera. Det är uppenbart att det måste till kraftfulla insatser för att förmå fler unga att studera.

Förslaget om att kunna behålla aktivitetsersättningen under sex månader vid prov av studier är ett steg i rätt riktning, men skulle behöva kompletteras med ytterligare fler insatser. Framförallt borde möjligheten att få aktivitetsersättningen partiellt vilande, prövas.

Många unga som uppbar aktivitetsersättning saknar studievana och har inte förmåga att studera på heltid. Reglerna om vilande ersättning förutsätter att man kan studera på heltid och därmed få sin försörjning genom det reguljära studiestödssystemet. För att komma till en fungerande studiesituation så kan det finnas många praktiska hinder, i synnerhet om man ska studera på annan ort än i hemkommunen. Det handlar om att lösa boende, hjälpmedel,

habilitering, eventuell personlig assistans, resor eller andra stödinsatser som för många tagit lång tid att få fungerande på hemorten. I en studiesituation tillkommer att få ordning på studiehjälpmedel, studiestöd och att kunna etablera sig i den nya studiesociala miljön. För vissa kan den föreslagna tidsgränsen om sex månader med bibehållen aktivitetsersättning vara tillräcklig för att hinna prova studier för att ta ställning till eventuella fortsatta studier med vilande aktivitetsersättning. För många är tidsbegränsningen för knapp för att uppnå en fungerande studiesituation som kan utvärderas för beslut om fortsatta studier.

Förslagets begränsning om att sex månaders provotid endast kan utnyttjas en gång, d.v.s. maximalt sex månader under åldern 19-29 år, ökar pressen på den enskilda att "lyckas vid första försöket", eftersom en andra chans inte ges. Det torde inte vara ovanligt att den personliga situationen men också studieintresset kan skilja sig starkt för en och samma person vid exempelvis 19, 24 eller 29 års ålder. Arbetsgruppen har resonerat att reglerna inte får bli för generösa i förhållande till andra studerande och att aktivitetsersättningen inte får bli en studiefinansiering. Vi har förståelse för resonemanget, men det håller inte när studiemedelssystemet inte ger utrymme för avvikelser. Så länge det inte finns möjlighet att studera på deltid och ha sjuk- eller aktivitetsersättning på deltid, studera i långsammare takt eller med korta uppehåll under terminen för de vars sjukdom går i skov, ett starkare studiestartstöd och högre bidragsdel i studiestödet, finns för många unga ingen annan väg än att studera med bibehållen aktivitetsersättning. Då kan den vägen inte vara så snäv som föreslås i promemorian.

Om betydligt fler av de 31 000 unga som idag uppbär en passiviserande aktivitetsersättning skulle ges möjlighet att studera, oaktat villkoren för andra studerande, skulle resultatet onekligen ge en stor samhällsvinst.

6. Förslag om större trygghet vid vilande sjukersättning

Handikappförbunden är positiva till förslaget att ett belopp motsvarande 25 procent av den vilande sjukersättningen vid

förvärvsarbete, ska kunna betalas ut varje månad under en period om 24 månader, istället för 12 månader idag.

Möjligheten att få 25 procent av sjukersättningen utbetald när man provar förvärvsarbete, ökar sannolikt chansen för fler att våga ta steget. Promemorians förslag om att utöka perioden från 12 till 24 månader är positiv och harmoniserar då reglerna för sjuk- och aktivitetsersättningen.

7. Förslag om förenkling av förnyad utredning

Handikappförbunden är positiva till förslaget att Försäkringskassan inte ska behöva göra en förnyad utredning vart tredje år vid beslut om sjukersättning, utan får möjlighet att göra en flexiblere uppföljning. Förslaget torde minska myndighetens administration men också dämpa den oro för den enskilde som en upprepad utredning innebär.

Med vänlig hälsning

Handikappförbunden

Stig Nyman

Ordförande